Děvče z Tater.

DĚVČE Z TATER.

Pohorská idyla

Vítězslava Hálka.

V PRAZE.

Nákladem kněhkupectví: Dr. Grégr a Ferd. Dattel.

1871.

Tiskem dra. Edv. Grégra v Praze 1871.

Příteli

JULIOVI,

v upomínku naší cesty

Y. H.

I.

Tatranské hory jako věštky sedí,
tajemný půlkruh, vážný, bez hnutí;
jich srdce vtělené jest mladnutí,
jich ústa soujem velkých průpovědí.
Jich čela chladně pokryta jsou ledem
a šíje šedivým mlh závojem,
však u jich paty lesy úkojem
a trávy zeleň květným dýchá medem.
Co kněžky drží skal kamené desky,
v něž zapisují řeč svých pověstí:
když zapisují, les div šelestí,
když vypravují, Sinaiské to blesky.
Jsou ženy též: na lesk i šat svých strání
v jezer a bystřin hledí zrcadla,
co kněžky pak je v role usvadlá
rozešlou řekami co požehnání.

Co požehnání — ale jenom časem;
neb zhusta tok jich v proud se rozvalí,
jenž urve strom a balvan kutálí
a hrá si s člověkem jak vítr s klasem.

A jak ty hory, jest i s hor těch lidem.
Duch, mysl, způsob tobě zakynou,
jak bys překrásnou chodil krajinou:
v nich vábí vše a všecko dýchá klidem.
A hned tu propast v duše tajných řasách,
že oko s žasem u ní postojí;
a hned tu bouře z nich se vyrojí,
že hrozná jest v svých nevídaných krasách.

II.

Prostřed těch hor, na stráni, nejníž dole,
kde, jako z nití provaz utkají,
u řeku bystřiny se stékají,
stál dvorec; za ním luh a něco pole.
Co obydlím, to uhodnete sami:
tam celičké je břečťan zakrývá,
že když se někdo z okna podívá,

víc ukryt jest, než ptáček za mřížkami.
Jen Katuška když přistoupila k němu,
ta měkkou rukou listy rozvedla
a celičkou vždy hlavou vyhledla,
a byla jako měsíc z lesních lemů.

I vyhlédala z okna za večera,
jak řeka bystrý kolem valí tok,
jak luny lesk se třepí v jisker skok,
jak v závod s leskem vlna skáče sterá.
Pak utkvěla tam na protějším břehu,
jak jasmínem byl hustě lemován,
a bílý dvůr v něm byl jak uschován —
a vše se v luně bělalo jak v sněhu.
Pak níže viděla, jak v loďce malé
kdos silným veslem spěje přes řeku,
pak loďku váže k vrbě v záseku,
pak zmizí, v jasmínův se stíny hale.

III.

Však za dne málo tak ji stihnout okem;
víc na stráni, kde chodě zvonil skot,

tam, sama zvonek, pěla o překot,
tu sedíc, tu jak kamzík mihnouc skokem.
Neb tkvěla v horách těch jak v půdě kořen,
tu s radostmi jak ptáče těkala,
tu mladý žal v ně měkce vetkala,
a svět ten hor byl pro tu duši stvořen.

Jen někdy, stojíc na temeni vrchu,
zatoužila znát svět ten daleký,
že chtěla plouti s ptáky, s oblaky —
však zas to střásla jako růže prchu.

Vděk její nebyl posud nikde vážen;
bylať jak pramen v stínech vinutý,
jenž poutníku zůstává zamknutý:
kdo však jej najde, usedne si blažen.

IV.

A našel ji syn protějšího dvora
sic nenašel, znal ji co robátko,
jak rostla, jak dospěla za krátko,
až zpěvem jejím živila se hora.

Když pak si kdys kolem jejich domu zašel,
a ona břečťan rukou shrnula:
tu celá bytost jeho strnula,
a bylo mu, přec jakoby ji našel.

Od času toho v duši měl jen jedno,
však byla duše tím přeplněná:
v snu jeho zavládla oslněná,
dnem táhla jej, jak voda kámen ve dno.
Hned z rána vyhledával její stopu,
vymýšlel radost jí a potěchu,
dar snášel, kvítky sbíral po mechu
a byl by hvězdy smetal s jejich stropu.
A nikdy syt, vždy lačněj toužil znova;
co cítil, v hled a slovo upřádal,
jí v ústa nové písně ukládal,
a byla písní všecka jeho slova.

O, což tu předmětův, jež uměl vznésti
na písně souměr v srdci prohřátý!
Lesk oka, z modrojasna upjatý,
tvář bílá, jakby chtěla v žilkách kvésti,
vlas měkký jako na hedbáví příze,
rtů lahoda, úst krásné říznutí,

prst růžový a rámě labutí,
a ona celá ve své prosté říze!
A hlas a slovo, citem zduševnělé:
až k nebi vše to vzletem povznášel,
pak nebe zpět zas k zemi přinášel —
nebť vše to může srdce láskou vřelé.

V.

A Katuška?
S radostí poslouchala,
co Tomeš ze srdce jí předkládal,
nebť bylo krásné tak a nenadál,
že pojednou jak v zemském ráji stála.
Na každé jeho těšila se příští
a slova jeho ssála dychtivá;
neb co tak mile srdce dobývá,
to bývá vítězem i na bojišti.
Pak těšila se, jaká slova dále
a jaké dary znova vymyslí;
on život činil na ní závislý,
a to ji blažilo tak neskonale.
Pak ničím nebyla již překvapena:

nechť v oslavu jí ráje vyhlídal,
vše věřila, tak jak to povídal,
vždyť zbožňoval ji muž, a byla žena.

VI.

Též zvláštní místo pro sebe si našli:
milounké hnízdečko to v lůně hor.
Dvě skály proti sobě stály v spor,
a ty, jak dívčí vlas se zdobí mašlí,
svůj mech si bílým vyleštily pásem,
jenž po nich zurčil tenkým pramenem.
A dole, mezi skal těch kamenem,
se leskly trávy sametovým klasem.
Ty byly jako schválně tu, dle plánu,
jak koberec k sedátku prostřený;
sedátkem kámen byl tu omšený,
kobercem to, kam noha šlápla v stranu.
To dole. Nahoře však, prostřed doubí,
vstříc rostly sobě šípky vysoké,
ty spletly tak se v tísni divoké,
že tvořily jak jednoslité loubí,
jímž s těží dral se den i krůpěj deště.

Bylať to klenba divě líbezná,
jak velká živá brána vítězná,
kde vše se šatí v přirozeném leště.
To byl jak koutek schválně uschovaný.
Však znali jej též ptáci peřestí,
jej laňky znaly v ranním úcestí,
a Katušce byl nad vše milovaný.

Sem přicházeli v nejkrásnější zdobě,
by cítili se novým domovem,
tu zakládali víru obnovem,
již novou srdce vždy vynajde sobě,
a jež jest věčná jak základy země.
Tu byli sobě kněžmi pospolu
a žáky v nejvděčnějším úkolu,
tu shodli se i bez slova a němě.

Jen jedno nesrovnala dobře v mysli:
když mluvil o pánech a o hradech,
tu jakás nenávist jej jala v spěch,
že bledna chvěl se jak list dubu svislý.
A tu se zdálo jí, že Tomeš roste,
že ani nemluví, jak byl by z hor:
řád, světy, člověka uváděl v spor,

tu jiným byl a ne jak mysli prosté.
Tu zběžně jen a v urvaném vždy slovu
protrhnul předků svých jakýsi děj:
tam, v zemi dál, bezcitný dobrodziej
je pošlapal a spoutal do okovů,
až jenom útěk do těch hor je spasil.
Tu ujali se; leč i nenávist,
již nezmírnil ni čas, ni změna míst,
jež rostla v dětech, jak ji otec zasil.

To lehký jen byl uzel mladých táček;
nebť láska, jež plá v plném zápalu,
jak slunce ozáří vše v návalu
a leskem vroubí i na nebi mráček.

VII.

Tu na trh jeli kdys blízkého města,
a Tomeš koňmo je tam provodil;
však bůh ví, ký se zmatek přihodil —
Katušce v tísni ztratila se cesta.
A bloudíc v tkanivu neznámých tváří,
jak muška v pavučině zmatená,

nadarmo v lidech volá na jmena,
jež blízka jí dle rodu i dle stáří.
I rodičův i Tomše ptaní všade
ve směsi hlasů mizí zhlcená:
vše marno; stopa byla zvrácená,
an lidu proud již přes ni vlny klade.

V tom zmatku, než by noc své strhla hráze,
radš sama jme se spěchat k domovu;
snad cestou že se najdou poznovu,
snad jinak nesnázím se vymkne snáze.
Tak spěchajíc, zas byla dobré mysli.
Časem se nazpět k městu ohledla,
časem si v odpočinek usedla,
a pak zas jako ptáček neodvislý.

Pak uslyšela zahrčeti kola —
nebyl to její vůz; však postála.
S vozu se mladá hlava usmála
a přikyvla a pozdravila s pola.
Katuška v mladé důvěrnosti zdobě
se ptala: „K nám-li do hor jedete?"
„K vám do hor; libo-li vám, sedněte."
A mladík zastavil a zveď ji k sobě.

VIII.

A jeli. Ona vylíčila krátce
svou velkou v matné tísni nehodu,
a mladík žehnal jí co původu,
že může navrátit ji rodné chatce.
A byl to mladík zaosmahlé pleti,
jak bříza rostlý, něžný v hlednutí,
svěží jak kytka, bystrý ve hnutí,
že bylo radost, naň se zahleděti.
I dvorný byl, i srdcem doveď hnouti,
ve slovech hlazenost a teplý cit,
hlas jeho zvonil, řeč jak vábný třpyt,
že byla radost, jeho poslechnouti.
Vyprávěl, odkud, kam a za čím jede:
z velkého města dal se na pouti,
by mohl kraje, lidi shlednouti,
a nyní do Tater ho touha vede.
A tu, co dosud viděl, tak ho jímá —
ten skvoucí kraj i lid drahocený:
že jest si jako znovu zrozený,
jak zřel by kolébku, v níž lidstvo dřímá.

To Katuškou tak hnulo vůčihledě,
že tvář i oko jí se zalesklo,
že srdce vejsklo si i zastesklo,
jak slavík, lká-li na větvici sedě.
Vždyť to ten kraj, jenž od dětství jí drahý,
a ten i jeho nad vše zanítil!
Až slzy třpyt jí na tvář zasvítil.
A jako mistr několika tahy
dovršit umí obraz ve výrazu,
tak dokreslila jeho nástiny
a vylíčila stráně, pastviny,
lid, život, vrchy — vše ve vlastním rázu.
Tak byla schvácená svých citů vzrostem,
že ruku jeho ve své držela
a řekla: „Jsmeť jen prosti docela,
však buďte v našem domě milým hostem.“
Tak byla obrazů těch jata sledem
že konský dusot minul doslechu,
když u ní Tomeš stál jak bez dechu
a přelít' vůz, jako blesk mraky, hledem.

IX.

A však ten blesk as také v Tomši šlehnul:
stát zůstal jako v pasti zachycen,
a mžikem života byl nasycen —
kůň zařehtal a jezdec hlavu sehnul.
Jak socha stál a vzdech se jemu loudil
tak táhlý, jak by celou duši bral,
a Tomeš ve vzdechu tom zavzdychal:
„Já hledal ztracenou a sám sem bloudil!“

Svislý jak uzda, jíž popustil s koněm,
ponechal koni cesty chvat i směr;
kůň vlek' se za dne, bloudil přes večer,
pak Tomeš slez' a dál to dělal po něm.
A bloudil dlouho.

Sestár' den a klesl
a jako stařec barvy potratil,
měsíc vrcholky spánkem ošatil
a Tomeš jako duch se lesem nesl.
Mech voněl, řeka šplounala a stromem
cos šumělo jak uspomínek dech,
a když se Tomeš uspomenul v spěch,

stál u břečťanu před Katušky domem —
tož u okna, kde poprvé ji našel.
Skrz okno prolila se lampy zář,
a v záři viděl svítit její tvář,
a cizinec jí lesk i barvu snášel.

Jej slyšel líčit kraj i země cizí,
mrav lidí dalekých, jich štěstí, trud,
měst nádheru a společnosti lud,
v níž člověk jako v moři kapka mizí.
A divadla a paláce a chrámy,
že Katuška jak v chrámě slouchala
a jedva v řeč si šeptnout troufala:
„Ach, kéž to mohu všecko vidět s vámi!“

Dál Tomeš neslyšel; leč ve své hlavě
sám předivné si věci předl dál,
až upřeď nit, které se nenadál,
a na zeď kles' a zalkal usedavě.
A bylo pojednou tak pusto kolem,
že z místa cestu dále nevěděl,
byl jako slepý: v prázno zahleděl
a chápal vše, a nic zas neznal bolem.
Jak stál tu sám, tak stálo náhle všecko;

vše krásné ze světa se tratilo,
nebe se zralé v peklo zvrátilo —
padali andělé jak přes práh děcko.
Ty světa formy nádherné — jak feny
posuňkem sprostým naň se šklebily,
květ, mladost, víra vůně pozbyly —
nezbylo v duši, co by mělo ceny.
A nevěrnost zřel jen v podobě její:
nevěrna bohu, sobě, přírodě,
nevěrna horám, jemu, v neshodě
se vším, co svaté v citů pestrém reji,
nevěrna srdce zásadám a rodu,
lhostejná láme nejútlejší květ,
jej na smích vrhá v panských hejsků svět — —
co sbásníš, hlavo ubohá, v svou škodu!

Dál Tomeš neviděl; leč ve své duši
zotvíral přízraků všech směsici
a když již shasli svíci v světnici,
on viděl víc, než viděti kdy tuší:
viděl je šeptat, domluvit co nelze;
viděl, v čem den jim bránil, na rtu ret;
viděl je z očí srdce napájet
a srdce v ústech cvičiti se ve lze.

Viděl je vedlé, pod tou samou střechou,
jíž žehnal z celé duše tolikrát:
ó, kdož tu může city v slova brát,
kdy nedomyslit, jedinou jest těchou!
Viděl je sycením roznícet žízeň
a v prosbě domlčet a selhat hlas,
viděl je anděly a ďábly zas — —
co sbásníš, duše ubohá, v svou trýzeň!

Když probral se, noc spěla do únavu,
kukačka tloukla siroby své žal,
měl srdce pusté, když naň zabuchal,
měl práznou duši, opilou měl hlavu.

X.

Co potom dálo se, lze říci krátce:
host na den, na dva konal výlety,
kam krása hor volala v ústrety,
pak zas se vracel k břečťanové chatce.
A když tak mnohé prohlednul si trati,
rozloučil se a pohnut děkoval,
a vesel v mysli dále cestoval,
a slíbil, že se ještě brzy vrátí.

A co se z a t í m dálo, moh' by říci
nám Tomeš, kdyby ještě řeči dbal;
však jeho ňádra dravec vydlabal
v bezsenných nocech sobě za ložnici,
a že byl hostem, v zámlklost se halil:
neb kdyby ten se k hlasům přiměsil,
on byl by duši z těla vyděsil
a soulad hor na poušti úžas zvalil.

A Tomeš chodil do besídky skalné,
kde v šípků loubí vod hra líbezná:
ó, byla tě to brána vítězná,
však vítěz kleslý ve podobě žalné.
A tak tu sedal jedin, u sedátka,
jak socha bez dechu a bez hnutí;
co za ním, bylo s výše klesnutí,
co před ním, hrozná k přemítání látka.
A divně mu se v mysl kladly věci:
smrt, život, věčnost, člověk, vražda, hrob,
pak z všeho nic a život z běd a mdlob,
a člověk zavřen v tom, jak orel v kleci.
Pak na mysl mu přišlo mocným tvarem,
co v loubí tom již sobě zbudoval,
a jaké naděje a jak v nich hodoval,

a to mu prsa rozžhavilo žárem.
A když pak srovnal, čím je tady nyní:
žhavá mu slza v ňádra zaklesla,
však vnitřní výhně málo vynesla —
tať zbyla všecka v ňader choré skříni.

XI.

Pak stalo se, co lehko předvídati:
když nějaký den na to pominul,
on s Katuškou se opět dostihnul,
že bylo oběma se k sobě znáti.

A Tomeš ve tváři lhal poklid jasný,
jak lovec, když chce obejíti laň,
však celý byl jak namířená zbraň,
kdy tajně krytá v roucha záhyb řasný.
A počal lahodným omlouvat slovem,
že už tak drahný čas jí neviděl,
že samotil a jakby osiřel,
an neměl domova pod vlastním krovem.
Že ani k dárkům neměl mysl hledět;
však že jí nyní v dar cos uchystá,

co překoná ji nad vše dojista —
co při tom myslil, těžko na vlas vědět.
A Katuška jak druhdy, plná víry,
dětinným okem k němu pohledla,
v zrak srdce, duši, mysl pozvedla,
jako když láska její nemá míry.
I litovala, že tak dlouho scházel;
že mohl seznat svět a světa div,
a slyšet, co neslyšel jaktěživ,
vše vidět, jakoby ho doprovázel —
však že se host k nim ještě brzy vrátí.

Ta přímost Tomšem skoro viklala,
jak láva vrchem, než se vydrala,
že ze svých myšlenek již chtěl se káti.
A však jen na chvíli se v sobě klátil.
Nebť hned se mu zas v duši zabřesklo,
jakby se dravčí oko zalesklo,
a břitký úmysl vše v pěstě schvátil.
Tenkrát v něm dravec zveď se z polovice
a s těží jen se zase uložil.
Pak jako v odpověď jí doložil:
„Div! O, já viděl divů mnohem více!
Já nes' jak v pouzdře všecku krásu světa

a k vůli ní sem pozbyl rozumu,
pak zmoudřel sem, vrh' pouzdro do rumů
a srdce s ním a bylo po všem veta.
Ta noc jak upír krev mi ssála z těla.“
Pak zvolal s bolestí a s jásotem:
„Jak krásná naše plavba životem!“
Pak rozešli se jako v přízni zcela.

XII.

Leč co se dále v jeho duši dálo,
to bylo již jak bouře dospělá,
když den převrhne na noc docela
a co má zkázu vzít, v ní douzrálo.

A bouř, ta jeho podobenství, znáhla
s roztáhlým křídlem v Tatry přilítla,
kam hledla, rudým bleskem zakmitla,
a její řeč se z hor co hrom rozpřáhla.
A kapky s sebe třásla v šumném hodu,
jak marnotratník jmění nadbyté,
že byly hory vodou napité
jak ovčí stádo, když se plaví z brodu:

že každý pramen naběh' v mocném steku,
že každá stružka byla vodopád,
až sebraly se v jedno napořád,
jak zemská hotovost, a vplouly v řeku.

XIII.

A když bouř přelítla a mír se vrátil,
zašel si Tomeš k řece po břehu,
jež rostouc, vlny hnala do běhu,
an proud jim šumnou hudbou cestu krátil.
Tam usednul, kde malá loďka stála,
po níž v protější břeh se převážel;
vln hukot o břehy se rozrážel
a vůně jasmínů přes řeku vála.

Sotva že used', lehký krok tu šustnul —
Katuščin krok, jejž vedl hravý spěch.
„Přeplavme se!“ zašeptal její dech,
jenž v tváře výrazu co prosba zhustnul.

Ta slova zalahodila mu v duchu,
leč také uslyšel je s úžasem,

nebť jemu byla čehos ohlasem,
co déle již se chtělo vydrat k sluchu.

„Se převézt? Voda roste vůčihledem
jak jezdec vlna pne se do skoku,
jenž smrt a zkázu nese v tlumoku —
ty bys jim svěřila se dětským zvědem?“
A hleděl přec, jak sám by přál to sobě,
ba jakby dávno již byl uchystán;
a ona dětsky obemkla mu skrán:
„Ne vlnám, vždyť bych svěřila se tobě;
jáť za větších vln s tebou v loďce dlela.“
To znělo, jako pouhá lahoda;
on vstal a rychle vesla dobuda,
byl připraven. Jen řek': „Tys tomu chtěla.“

XIV.

A sedli. Loď kmen byla vyhlobený,
jak v Tatrách obyčej. A do běhu
rozehnal Tomeš loďku od břehu
se silou, při níž odpor nemá ceny.
Loď řízla vlny jak radlice hlínu,

že zaječely plachým povykem,
pak vrhly se jak lvice v loďky lem,
podrážděné až na krev v rodném klínu.
A lemem škubaly jak v loupež spiklé,
jak chtivé, loďce rázem zvrhnout cíl,
že veslo, jež zas Tomeš zarazil,
jak stéblo třáslo se na větru vzniklé.
Však vytrh' ji z vln hněvu mocným chvatem,
by vrh' ji v prudší jek vln sousedních:
ty hned, jak pyrati, z sil nezhledných
ji ztékaly a hrozily jí zvratem.
Když pak i z těch ji vyhnal rázem druhým,
zastříkly pěnou jako na posměch,
nebť za nimi hned jiných dme se dech:
těm jistě neunikne během tuhým!

A unik' jim, unik' i druhých plenu,
v němž hrozily ho zervat útokem,
tu v hor tu v dol se měníc úskokem,
tu jako jícen, tu tvoříce stěnu.
Uniknul všem a loď již ploula hladce;
a když se na Katušku podíval,
ret její chvěl se, zrak se usmíval,
ba plná něhy zachvěla se sladce.

Však v tom tvář zbledla jí jak z mlhy tkaná,
neboť Tomeš pojednou byl bez vesla:
loď ploula, kam ji voda zanesla,
a ta ji nesla zpět, jak bičem hnaná.

„Vždyť tamto břeh!“

„My k jinému as plavem!“
on řekl klidně, s děsnou rozvahou,
a již šla loď zas cestou neblahou,
jež byla divých vln poseta davem.

Ó, tenkrát vlny jináče si vedly,
by neušla jim kořist toužená:
lest, násilí, mstou dravost broušená —
vše spojilo se v útok nepřehledlý:
jak smečka vlků hned se na ni vrhly,
ji mžikem zalily po samý lem
a zvrhly, vzhůru dno, ve proudů jem,
a již jak třtinu všecko s sebou strhly.

XV.

Vše bylo ztraceno. On jedva chytil
se loďky zvrhlé jedním ramenem,
a v druhém dívku zvedal vztaženém,
a bezděčně jí v vlnách cestu mýtil.
Ty brzy nad ním vítězně se dmuly,
hned zase pod ním jako zmožené,
a dívka — pírko na bouř vržené —
jak sama vlnou, na vln byla zvůli.
Tu vznořen vlas, tu šíj nad pěnu bílá,
tu roucho prosáklé se neslo z nich,
tu noha, lesklá jako padlý sníh —
jen ruku tiskla Tomši, co jí síla.
Ten přitáh' ji, až obemknul ji pevně,
až víc než sebe nes' ji nad vodou,
jež tanec vedla divou lahodou,
tu ve vír, tu se ve skok točíc zpěvně.

Tak mezi břehy letěli jak střely;
a břehy stály pyšně v plnu vnad,
nedostupné, jak v slávě starý hrad,
tak příkré, bez srdce, tak zatvrzely.
I byly krásny tak v své příkré zdobě,

že byl by musel býti srdce prost,
kdo nepostál by tu jen málo dost
a zžaslým okem nezaplesal sobě:
tu v skalách sestárlé a plny vrásky,
tu dětské s kyprou křovin kadeří,
tu zadumané v sosen zášeří,
tu květem veselé jak popěv lásky.
Což by tu každý popřál sobě času!
Jen vlny v chvatu zlém ho neměly,
ty tupě s časem kolem letěly,
a kdo byl s nimi, ztracen byl v jich kvasu.

Tu křik by marný byl. Neboť voda letná
zalila v ústech každý hlasu vznik,
a v jeky vln se ztrácel lidský křik
jak zrnko písku v zrnka nespočetná.
A byl by marný, neboť duše živé
nekmitlo na stráních jim v záruku:
jen orel v pyšném křídel oblúku
přepínal břehů srázy domýšlivé
jak lávka, již vdech' malíř nad propastí —
a pod ním více lačných zlodravců
za nimi lítlo s pudem krkavců,
by na jich srdci již se mohli pásti.

XVI.

Tak spěli bez cíle a beze stopy;
převrhlá loďka celý jejich svět,
a svět ten jako křehká stromu snět,
s níž urvanou si větry žerty tropí.
Ba smrt si s nimi hrála již jak s lupem,
jejž pohltí, kdy jí se zalíbí:
prodléváním si chuť jen vytříbí,
pak labužnicky k hodům sedne s trupem.
Ba již i do nich zatínala spáry:
tu šat jim škubouc hrotem skrytých skal,
tu v světlo očí házíc pěny kal,
tu v ňádra bušíc zvlněnými sváry.

Tak spěli dál, čím dál, tím blíže konci,
jenž ukrutně s svou ranou prodléval,
by dovršil, co v kapkách naléval,
an vše již spiklo se, být na ně honci,
an všecko zamklo se, co sluje svitem,
an slovo vedla pouze beznaděj,
an v posledním byl šeptu žití děj,
an srdce tlouklo zlomeným již citem.

Tak spěli dál: v tom vln zcuchaném letu
dvě bubliny — dva lidské životy,
v nichž všecky duše lidské tepoty,
schopné v tom pouzdře nejvyššího znětu,
hněv, láska, naděj, touhy strast i síla —
vše slilo se do matné krůpěje
jak ve kahánci zbytky oleje:
dech stačil na zmar nádherného díla.
Tu snad již vlny naposled se spjaly,
by rozhodly to v příštím úskalí:
již loďku z všech sil pěstí porvaly
a mrštily jí v úraz vychytralý.

XVII.

Prask — všecko otřáslo se tupou ranou,
jak když se žebra potrou v zimnici;
loď sténala v vln kypré zpěnici,
a smrt již měla oběť na vybranou.

V tom loďka stála.

Zachytla se krajem
o hranol skály, skrytý pod vodou:

zaň držela se divnou doshodou,
jak když se ruka ruky chytne vzájem.

Aj div! Loď stála v místě skoro tichém:
jak ostrůvek to z klidné vody stlán
a vlnami jak plotem obehnán,
jež plazily se kol hrozebným šplichem.
Ba Tomeš, jak mu voda svezla nohu,
moh' nohou opříti se o skálu:
opřel, a držel v síly návalu
loď, dívku, skálu — vše v jediném stohu.
A ještě víc. Proud byl tu v lehkém hnutí,
že loď spíš podpíral, jak ramenem,
že Tomeš dívku v chvatu zmnoženém
moh' složit na ni jako k spočinutí.

A složil ji. Však nebeské vy moci —
teď teprvé též na ni pohleděl —
tať byla kleslá jak lilie běl,
a víc než dnem již obestřená nocí.
Zrak přimknutý a ústa prosta vlády,
a hlava na rameno skloněná,
a ruka jako peruť zlomená,
bez dechu prsa, a jen plná vnady.

A šat, jenž zbyl jí, prosáknutý splýval,
a s tělem slepen, v měkké lahodě,
však šatem víc byl jen po náhodě,
nebť více očim jevil, než-li skrýval.

XVIII.

„Jen ona dospěla k onomu břehu?“
jak v kletbu Tomeš k nebi zaupěl;
snad že v něm každý cit již otupěl,
snad že byl cit mu v nejmocnějším sběhu
„Můj život! Mistrné to losu tkání!
Stůj, věčnosti, a slyš! Vše probudit,
co člověk z prsou nemůž' vypudit,
co s ním se rodí, jak ruch krve maní,
jak duše teplo, jako srdce hnutí,
co v něm i s ním jest tukem života
jak míza, která v stromě kolotá —
a když to vše se chystá k propuknutí — —
Stůj, osude, a slyš: mně vyssát kořen,
oklestit větve, listí oškubat,
mráz pustit v poupata, když chtí se hřát,
nalomit srdce, až i duch s ním zmořen —

tak v jeseň vystavit mě v době jara:
kmen otrhaný v celé nahotě,
oloupit mě v snů rájských plnotě,
sžžít v popel, lidského co ve mně hárá —
tos na mně spáchal bez milosrdentství
a žitím zvals, bys moh' se pobavit!
A nyní na prahu mne zastavit,
kdy házím zpět to lidské pokrevenství?
Nuž odmítám té pídě délku zradnou,
tu shasínám ten zbytek vědomí,
zpět vracím pahejl s jeho úlomy —
já nechci s životem mít přízeň žádnou!“

Již loďky okraj trhal silnou rukou,
by od skály ji vrhnul v jícny vln:
v tom zrak Katuščin prohléd' něhy pln
a prsa zvedla jí se divnou mukou.
I vztáhla ruku nad hedbáví hladší,
v očích jí zlesk' se nevídaný vzlet,
líbezný úsměv ovládnul jí ret,
co promluvila, bylo nad vše sladší.

„Cos, Tomši, pravil, já sic neslyšela,
však zdá se mi, řeč byla strašlivá;

slov těžká hrůza posud doznívá,
až duše má se cítí ohlušelá.
Můj milý, není čas již k naříkání.
O, kéž jej mohu láskou vyplnit,
kéž mohu všecku v jeden doušek slít,
bych teď ti podala jej v zulíbání!
Kéž všechen život, ten, jenž být měl příští,
lze vtěsnat v zbývající času mžik!
Však čas jest závistivý ukrutník:
co nelze prožít s ním, to krutě tříští.
A přec! O, kéž má duše ze vší hloubi,
kéž všecky skvosty může vyvážit,
bych mohla jimi tebe oblažit,
než noc je vrhne v nepronikllé zhouby!
O, cítím to, jak poklady to drahé,
an právě s nimi mám se rozloučit;
můj život do šedin měl vystačit,
by tkal tvé žití v jedno pásmo blahé.
Mé celé příští mělo být jak svátek,
jejž kropí světlem teplý slunce hled,
tys v svátku tom byl modlitby mé střed —
já měla duši z paprskových látek.
Ba bylo žití mé jak z kvítí tkané,
jež bytost tvá u vínek splétala,

já v rozkoš jako ptáče vzlétala,
když vidí luhy jarem obestlané.
Ba mělo být mé žití nad vše dlouhé,
by ruka duši, srdci stačila:
mne přetíž touhy k tobě tlačila,
jak lašťovku, když hledá jaro pouhé.
Ach, konec nenadálý vše to loupí!
Však tolik nemá moci nad námi,
by zprovodil nás v svět ten neznámý,
a život náš být musil v konci skoupý.
O milý, milý! Taká jest má síla,
že s tebou zmírajíc jsem blažená,
má duše ve tvé jest obsažená,
a plesá, vždyť jest dílem tvého díla!“

XIX.

Tak mluvíc, k srdci mu se přivíjela
a ústa k ústům jeho přitiskla,
jak by v ně celou duši vystýskla
a jeho duši zadržeti chtěla.
A Tomeš vyděšen, pln udivení,
jakoby všemu s těží rozuměl:

však slov líbeznou stopu v sluchu měl,
že bylo mu, jak v květů jarním dštění.
I přestal škubat loďku ode skály,
jíž dosud držela se jemu v žas,
však z prsou duty ozval se mu hlas —
nebť duše základy v něm k slovu vstaly:

„Ty z a s e b e jen hledíš mylným okem,
chtíc květem zastřít žití mrtvolu;
co mohlo nám vykvésti pospolu,
nech spát a nebuď slov lahodným tokem.
Tu před se hleď. Tu pravda již jen baví.
Za chvilku, za mžik není pochyby:
zamknou se ústa s všemi záslibý,
oněmne jazyk, srdce dorozpráví,
zrak zasklí otupen se světla kynu,
a naše těla s silou vydychlou
jak tráva budou s vůní vyčichlou —
na pospas — nic — stín sotva našich stínů.
To pravda jen, vše ostatní jest klamem.
Hleď ve tvář jí a dost-li máš sil těch,
zpečetit klamem poslední svůj dech —
nuž zpovídej se — jsi na prahu samém!“

On jakby náhle silou rost' všech oudů,
byl hlasem svým i zjevem velikán:
svět neznámý stál před ním zodmykán,
hlas jeho zněl jak k poslednímu soudu.

„A co jest pravda?“ ona na to klidně,
a z rukou vypustila jeho skráň.

„Co pravda jest? O, svědkem nebes báň,
k níž vzdechy mé se potácely bídně!
Kdo podvrátil života mého stavbu,
kdo vydal na plen mého srdce mír?
Kdo strhnul loď mou v zhoubyplný vír,
když veď' sem ji na nejkrásnější plavbu?
Kdo zpustošil mou duši v puku máje,
kdo promrhal mou víru v člověka?
Kdo v posměch vydal práva odvěká,
jež táhnou člověka ku branám ráje?
Kdo v myšlenek mých krb nasadil hada,
že z dnů mých vyplet snění sladký květ?
Kdo den můj zaveď' k věčné noci zpět?
Nuž zpovídej se, na tobě jest řada!“

Katuška v dlouhém naň hleděla zření,
půl jata v úsměch, polo ku slzám:
„To pravda, Tomši, není, to jest klam,“
a hlavou zavrtěla jako v snění.
Pak odmlčela se, pak hlavou klesla,
pak na pláč usedavý zaštkala,
pak utichla, pak v tvář cos utkala,
že na ní zář co lesklou mluvu nesla.

Tomeš se zachvěl, jako bleskem tknutý.
„To vše jest, co si chtěla povědít?“
V tom byl, jak když se má v něm rozednít,
a takto zas jak skála nepohnutý.

„Teď nech mne umřít,“ ona na to s prosbou,
a pevně rameno mu objala,
jakby je k zvedu loďky vyzvala,
již obcházely vlny s novou hrozbou.

„Teď umřít? Umřít? — Ano, umřít, věru!
Však dříve slyš též o mé zpovědi,
než slova naše dozní v posledi.
Já tebe miloval nad lidskou měru,
však já tě nenávidím ještě více.

Tys měla srdce mé vznést nejvýše,
však tys je ponížila v přepyše —
a proto smrt ustlána na tvé líce.
O, výborně tys splatila mou lásku!
Znáš lidi ty, kdož pýchy odkazem
nám tyranů se stali obrazem,
až člověk nic jim leda v nízkém svazku,
až tyjí z jeho slzí, běd a tuku,
až muž jim upoutaná svalem kost,
až leda pamlskou jim ženy cnost?
A ty — o, ty si podala jim ruku!
Já více nežiju po onom šeru,
kdes pochovala moji naději;
dnes já tě pochovávám snadněji,
ač zbytky srdce ještě žalem deru.
Já umřel již a já umíral dlouze.
A já jsem ten, jenž na smrt tebe zval,
já v jícnech smrti veslo udolal,
jak bylo vypočteno již v mé touze.
Já strůjcem všeho. Že pak dosud žijem,
jest nezdařená hříčka náhody;
smrť čítá nás již do své úrody
a jenom z nerozumu váhá kyjem.“

„A proč *ty* váháš, když to vůle tvoje?“
Katuška řekla, však to byl víc zpěv;
bylť již jak sladkým dechem její zjev,
jenž v umírání našel struny svoje.
A byla jako z tepla její slova,
jak by je srdce zvláště vynašlo:
vše chtění nadobro v ní vyhaslo,
jí byla chtěním vůle milencova.
Pak řekla: „Když sme sedávali spolu
pod keři šípků, v loubí sebraných,
a ty si ze slov v písně utkaných
chtěl luštit pohádku života bolů:
o, tenkrát zraku mému bylo skryto,
že sám podvrátíš v sobě poklady,
jež byly bytosti mé základy;
ne života, však klamu jest mi líto.
Pohádka ta se nezdařila tobě.“

XX.

Věc divná, jež se s Tomšem udála.
Jak by pojednou kůra roztála,
jež smysly jeho jala v kruté mdlobě:
nastal mu v duši zápas přebolestný;

nesmírná tíže vnitřní únavy
jak příval, který všecko zaplaví,
jak právě ten, jenž jal je v jícen lestný:
žal, lítost, smutek v hrůzodivé směsi
s vším bolem vrhly mu se do duše,
tam hlasy zvedaly až k ohluše,
jak když se v Tatrách v bouři zvednou lesy.
Prsa mu stoupala jak vlnobití,
hlas v nich byl jako v slzy porozlit,
a jediné, co mohl promluvit:
„O, nelze, nelze mi víc odpustiti!“

O, teď to cítil, jak i duchem krásná,
tak krásná, jak nesmírný jeho bol!
Zvuk, oko, dech, jejž cítě viděl spol —
jaký to soulad, jaká duše jasná!
I těla kyprá něžnost, v úběl tkána,
jež cudna v šatu zbyt se halila,
duch, srdce, tvář — tak ve všem spanila
a lesknouc se jak jarní haluz z rána:
to vše jej jalo prudce tak a z náhla,
že byl jak ze sna leskem oslněn,
před ním stál v plné záři mladý den,
a duše jeho žízní po něm prahla.

XXI.

O, ano! Žít chtěl, žít za každou cenu,
teď, kde již zel naň jím schystaný hrob;
kdy zmařil vše až na poslední drob,
teď za něj vše zas chtěl mít u výměnu!

Takť člověk jest!

A jako pramen vody
jen s tísní prolomí se ze skály,
tak v něm i těsné boly uzrály
až rozlily se v slz přetěžké brody.
I volal hlasem stíženým a v pláči:
„O drahá, kdož to zvážit může v mžik!
Já všecko zavinil, já nešťastník!
O nebe! Bídní jsme my rozdávači!
Já sem ti vracel žití svého jmění!
Žít, žíti chci! Jen rok, jen roku půl!
Ba méně! Příliš já své přání pnul!
Jen z části nahradit své provinění!
O nebe! Životů máš na rozdání
a blaha celých světů zásobu.
Jen krůpěj mně, jen píď, jen na dobu

tak krátkou, co jmem na noc od svítání,
a já jí krásy snesu, co jí v světě,
a blaha, co se vejde v člověka!
O drahá! Duše má se obléká
jen v slzy již a těžká na odletě!
O, kéž ti mohu já, co vzal sem, vrátit!
Žít, žíti chci a život tobě dát,
a já ti nahradím jej tisíckrát!
Já kletý, že o den sem jej chtěl zkrátit!“

XXII.

Tvor nebohý! Nebť voda ve vln pýše,
teď náhle syta lichých rozmarů,
již také rostla zas jak ve varu,
a loďku zvedala, však rvala spíše.
Což jí byl život! Co života touhy!
Vše strhla, co jí chtělo v cestě stát —
co živel cítila svůj majestát,
a on ji vyzval: nářek — zvuk to pouhý!
Co člověk jí, co jeho srdce tepy,
zdaž sem či jinam vykáže jim směr!
Však druhdy život z ní vychází ster,

dnes heslem smrt, a smrti krok je slepý.
Dnes ona valí veleproud svuj šumem,
jenž jako páru zhltí srdce zvuk,
v triumfu nedbá malichernych muk —
a co jest člověk s srdcem vším i umem!
A loďka zhoupla v zvlnění se stalém,
jak by se již již měla zmrštit v před,
a nový náraz ještě výš ji zved',
a nové vlny k ní se shlukly valem.

Tu Tomeš se zbytkem zmořené síly,
jak zoufalý loď k skále přivíral,
vln nátlaku se zády opíral
a prsem dívku chránil s celou pílí.
A voda rostla dál a on chtěl žíti!
A z břehů života nic nekmitá!
Však tonoucí se stébla zachytá —
on chytal mžik: víc nelze zachytiti.

„Jsme ztraceni,“ on náhle jako z hrobu,
nebť bránu světla zřel již zamčenou;
jen dodal jako na rozloučenou:
„O, my se našli na kratičkou dobu!“
Tím jakby vše již řek', co chtěl tu říci;

pak již jen zíral dívce do oka,
jež lesklo se až z duše hluboka,
nebť psáno mělo na své zřítelnici:
„A my se našli přec!“

* * *

Mocnosti boží,
jaká mu nemoc smysly vysmahla,
že v přelud jej tak mocný potáhla:
on život zahléď v smrti děsném loži!
O, je-li klam to, klam to nad vše krutý.
Nad sebou vidí láno jako v kmit,
jak hada, jako blesk se klikatit,
u břehu pevný z lidí uzel skutý,
na skále výše Katuščina hosta,
a vše to volá těla pohybem,
by neváhal ni dlením, pochybem
a zachytil, co kyne mu tak z prosta.

O, klam-li to, klam nad vše pomyšlení!
Však zachyť jej a nechť je přeludem:
v mžik obtočil jím dívku v mocný jem,
obtočil sebe — a jsou zachráněni.

Tak píseň. Dodat-li co zapotřebí:
nuž nová zář jim v svět se rozstřela,
a nových světů tvar rozevřela —
po bouři s duhou svět se rovná nebi.
A radost duha jest, když zlešti líce;
ta nad jasmín a břečťan napnutá
až k loubí šípků byla sklenutá —
tam svět měl o dva šťastné lidi více.